

Kereszttantervi kompetenciák fejlesztési lehetőségei az idegennyelv-oktatásban

Az OECD kereszttantervi kompetenciái az idegennyelv-oktatásban sokrétűen valósíthatók meg, ezek egy része egészen biztosan meg is valósul, csupán a tanárok, illetve a tantervek nem hangsúlyozzák ki őket, annyira természetesnek tűnnek. A kerettantervben említett nyelvi szintek, amelyeket a Közös Európai Referenciakeret alapján határoztak meg, számos helyen megnevezik őket.

1. Intellektuális kompetenciák

A nyelvtanulás a laikusok szemében ma is – a matematika mellett – az egyik szelektáló tantárgy. Ez azt jelenti, hogy az idegen nyelv elsajátítása, az új nyelvi rendszerben való természetes eligazodás a tanuló számára nagy intellektuális kihívás.

1.1. Információhasználat

Az idegennyelv-oktatás egyik alapvető célja, hogy a tanuló szóban és írásban értse meg az idegen nyelven adott információkat, értse meg az információkérést, és maga is tudjon szóban és írásban alapvető információkat adni. Ez a kompetencia az egész nyelvoktatás folyamatában fejleszthető, előbb az alapvető, a „túléléshez” szükséges információszerzés és -adás elsajátítása a feladat, de később már elvont tárgykörökből, illetve tanulási céllal is lehet az idegen nyelvet felhasználni (pl. anyaggyűjtés országismereti témakörben).

1.2. Problémamegoldás

Ennél a kompetenciánál külön kell választani, miféle problémákat lehet a nyelvoktatás során megoldani:

(a) Nyelvi (nyelvtani, illetve lexikai) probléma: Hogyan lehet hiányzó, illetve szűkösen nyelvi eszközökkel megérteni, illetve kifejezni a gondolatokat?

(b) Szociolingvisztikai probléma: Hogyan szólíthatom meg az idegent, hogyan vehetem át a szót? Mit kell tenni, illetve mondani az adott szituációban? Stb.

(c) Tanulási probléma: Hogyan lehet az új nyelvi eszközöket hatékonyan megtanulni, a régebben tanultakat nem elfelejteni? Hogyan kell a megtanultakat alkalmazni?

Ezek a készségek a nyelvtanulás során indirekt módon, megfelelő feladatok révén fejleszthetők. (Vö. még 2.1. ponttal.)

1.3. Kritikai gondolkodás

Ez a kompetencia ma kevésbé áll előtérben a nyelvoktatásban. Ennek egyik valószínű oka az, hogy egy téma, illetve szöveg feldolgozása során csak egy oldalról közelítik meg azt, mondván, nyelvileg ez is megterhelő. Haladóbb tanulócsoporthoz azonban már sokszor előfordul, hogy egy adott témát nemcsak különböző műfajú szövegekkel dolgoznak fel, hanem különböző nézőpontból is. Erre néhány tankönyv jó példát, illetve lehetőséget ad, ámde a többségből hiányzik ez a mozzanat. Az órákon pedig kevés az idő, hogy erre kitérjenek, Ezért ezt a tantervi oldalról erősíteni lehetne.

1.4. Kreativitás

A nyelvórán a kreativitás az önálló idegen nyelvi produkcióknál valósulhat meg. Ez lehet szóban vagy írásban megoldott feladat. Szóbeli kreatív feladat többnyire szituációs, illetve szerepjátékokban valósul meg. A tanulók csak a feladat vázát kapják a tanártól (pl. szerep és szituáció), de már ők találják ki, hogyan valósítják meg a feladatot. Írásban pedig sokszor irodalmi szövegek segítségével készül önálló mű. Mindegyik feladat jellemzője az, hogy nagy mértékben a tanulók fantáziájára épít. Írásbeli kreatív feladatokat a tanulók többnyire csak haladó csoportokban kapnak, bár ilyen lehet már a kezdőknél is „bevetni”, ahol a feladat a szavakkal való játékra épít.

2. Módszertani kompetenciák

2.1. Módszerek befogadása

A módszerek befogadása szerintem a nyelvtanulási stratégiák elsajátítását jelenti. Az idegen nyelvek tanulásában sokszor jelent gondot, hogy a tanuló nem fejleszti ki saját, hatékony tanulási stratégiáját, csak egy modellt követ, s ha az nem vált be, nem próbálkozik mással. A stratégiákat a legújabb könyvek már tanulási technikákra lebontva, s a tanulóknak is követhető módon tematizálják. Ezek nagy vonalakban a következők:

(a) Mire ügyeljek, ha egy ismeretlen szöveget kell (olvasva vagy hallás után) megértenem?

(b) Hogy tudom az ismeretlen szavak jelentését megérteni? Mely szavakat kell, illetve fontos megtanulnom, s hogyan tudom ezeket hosszú távon megjegyezni?

(c) Hogy tudom a nyelvtani szerkezeteket megérteni, átlátni és a kellő helyen a megfelelő módon alkalmazni?

(d) Hogy tudok (szóban vagy írásban) önállóan szöveget létrehozni? Hogy gyűjtsem össze és alkalmazzam a mondandóhoz szükséges szavakat és nyelvtani szerkezeteket?

2.2. Információs és kommunikációs technikák

Az információs és kommunikációs technikák alkalmazása igen fontos lenne a nyelvtanulási folyamatban. A számítógép nemcsak előregyártott feladatok elkészítését teszi lehetővé, hanem azt is, hogy a tanulók az idegen nyelvet funkciójának megfelelően, interaktívan, tehát pl. információszerzésre, kapcsolatteremtésre is felhasználhatják. Elméletileg a következő lehetőségek állnak rendelkezésre:

(a) a célnyelvet oktató CD-ROM-ok használata (elsősorban kevésbé motivált és nehezen tanuló diákoknak, hiszen az oktató program megadja a helyes megoldást, ha a tanuló megakad);

(b) az adott témához információgyűjtéstől (tanár által javasolt honlapok, illetve

keresők segítségével) egészen a tanulócsoporthoz célnyelvi honlapjának elkészítéséig terjedő Internet-használat;

(c) e-mail útján történő levelezés más anyanyelvű, a célnyelvet szintén tanuló, illetve a célnyelvet anyanyelvként beszélő diákokkal (tanári előkészítéssel, konkrét célokkal).

(d) célnyelvi „chat”-fórum kiépítése vagy megkeresése és használata.

3. Személyi és szociális kompetenciák

3.1. Identitás

Az idegen nyelv elsajátítása igen szoros kapcsolatban áll a tanuló személyiségével. Mivel az egyének identitásukat anyanyelvükön alakítják ki, a zárkózott, befelé forduló tanulók nehezebben érik el a kívánt nyelvi szintet, félnek a hibáktól, s ezért inkább megse szólnak. Az ilyen tanulóknál segíteni kell abban, hogy saját énképüket megerősítsék. Aki nyitott személyiség, az hamarabb jut el annak felismeréséhez, hogy az idegen nyelvi hibás megnyilvánulás nem von le értéket személyiségéből.

A témakörök tárgyalása során a tanulók nemcsak azzal foglalkoznak, hogy miképp élnek a célországban, hanem azzal is, hogy saját életüket miképp tudják bemutatni a célnyelvet beszélő idegeneknek. Ezzel állandó összehasonlításra készítjük a tanulókat. Megtanulják becsülni a hazai értékeket, azt, hogy miképp lehet egy országot, egy kultúrát képviselni. (Lásd még az 5. pontot.)

3.2. Másokkal való együttműködés

Ha a nyelvórán változatos tevékenységi formákat alkalmaz a tanár, akkor a tanulók megtanulják a másokkal való együttműködést is. Mivel a nyelvoktatás a kommunikációról, illetve interakciók sorozatáról szól, ezért sokszor kell egy partner, akivel a kommunikáció lezajlik. Minél változatosabb munkaformákat alkalmazunk, annál nagyobb a lehetősége annak, hogy a tanulók megtanuljanak egymással együttműködni. Fontos, hogy a pármunkában, illetve csoportmunkában az együtt dolgozó tanulók váltogassák egymást, ne mindig ugyanazok legyenek. Különösen alkalmas lenne erre a nyelvi projektfeladat, ahol a tanulók képességeik szerint tudnak hozzájárulni a készülő műhöz, de amire a tanárok sokszor nem találnak időt. Pedig a közösen létrehozott produkció vagy eredmény sok örömet okoz és a nyelvtanulási attitűdöt is javítja.

4. Kommunikációs kompetenciák

4.1. Megfelelő kommunikáció (kommunikációs módok, normák)

A nyelvoktatás célja a kommunikatív kompetencia kialakítása egy adott szinten. A kommunikatív kompetencia fogalma az elmúlt évtizedekben nagy változásokon ment át. Itt most csak a NAT tanári kézikönyvében¹ is említett jellemzőit hozom fel:

A kommunikatív kompetencia a következő részkompetenciákból áll:

(a) Nyelvi kompetencia: ez jelenti a lexikai, grammatikai, fonetikai és ortográfiai kompetenciát.

(b) Szociolingvisztikai kompetencia: a beszélő tudja, mikor, milyen helyzetben melyik nyelvi eszközt használhatja.

(c) Szövegkompetencia: a nyelvhasználó ismeri a beszélt és az írott szövegfajtákat, azok formai, nyelvi jellemzőit.

(d) Stratégiai kompetencia: a nyelvhasználó képes arra, hogy értésbeli és kifejezésbeli nehézségeit különböző kompenzációs stratégiákkal áthidalja.

(e) Szociokulturális kompetencia: a nyelvhasználó ismeri azokat a ritualizált frázisokat, amik a célnyelvi kultúra adott környezetében normának számítanak.

Amennyiben a kommunikatív kompetenciát ebben a komplex összefüggésben fogjuk fel, akkor a tanulók elsajátítják az alapvető célnyelvi kommunikációs módokat és normákat.

5. Interkulturális kompetencia

A keresztntantervi kompetencia taglalásakor általában nem említik azt a kompetenciát, amivel az idegennyelv-oktatás szakirodalma az elmúlt kb. tíz évben igen sokat foglalkozott: az interkulturális kompetenciát. Ez tágabb fogalom annál, mint amit a 3.2. pont tartalmaz, bár nagy mértékben összefügg a 3.1. ponttal is. Az EU országaiban a nyelvtanulás egyik legfontosabb deklarált célja az interkulturális kompetencia kialakítása. Egyes országokban ezt interkulturális tanulásnak nevezik.

Az interkulturális kompetenciát igazán a felnőttoktatás fedezte fel a saját maga számára, hiszen sokszor nem elég a nyelvi eszközök egyszerű használata, azt is tudni kell, hogy egy másik kultúra képviselőinél milyen nyelvi és magatartásbeli eszközökkel lehet a legmegfelelőbb hatást elérni (pl. üzleti tárgyalásoknál). Ezért ezzel a témakörrel főleg a szaknyelvoktatók foglalkoznak. Pedig igen fontos lenne ez már az iskolai nyelvoktatásban is, sőt, nemcsak ott. Laurenz Volkmann² u.is a következőképpen határozza meg az interkulturális tanulás célját:

(a) A tanulóban tudatosuljon, hogy minden ember különböző, ami kulturális viselkedési és gondolkodási szokásait illeti.

(b) A tanulóban alakuljon ki megértés az iránt, hogy az embereket viselkedésükben és gondolkodásmódjukban olyan változó tényezők befolyásolják, mint az életkor, nem, társadalmi környezet.

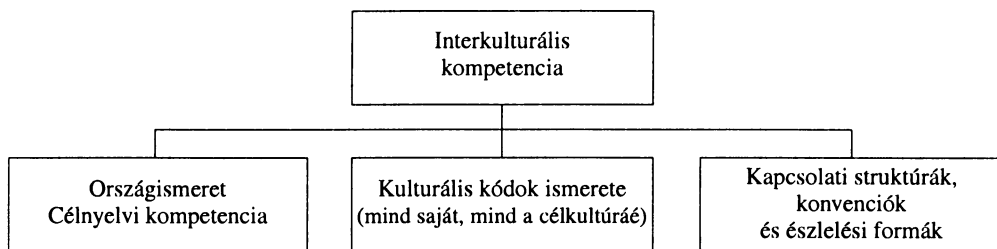
(c) A tanulóban alakuljon ki az az érzékenység, amivel fel tudja ismerni a célnyelvben egyes szavak és kifejezések kulturális konnotációját.

(d) A tanulóban alakuljon ki az a képesség, hogy a célnyelvi kultúrával kapcsolatban megfelelően értékeljen általánosításokat (sztereotípiák, klisék, előítéletek), s ismerjék meg, hogy a célkultúrában az emberek miképp értékelik, hogyan látják saját kultúráját, valamint azt, hogy milyen stratégiákat kell figyelembe venni kulturális találkozás esetén.

(e) A nyelvtanítás járuljon hozzá ahhoz, hogy a tanulóknál felkeltse az érdeklődést és kíváncsiságot, készítse a tanulót arra, hogy önállóan is akarjon célnyelvi kódokat megfejteni, s ezzel járuljon hozzá az élethosszig tartó tanulási képesség kialakításához.

(f) A tanulóban alakuljon ki empátia és tisztelet a célkultúra jellemző viselkedési formái és eltérő értékrendszere iránt.

Az interkulturális kompetencia a jobb, zökkenőmentesebb kommunikációt segíti elő, és hozzájárul a nyitott, türelmes magatartás kialakításához. A nyelvoktatás terén ez főleg a következő célokkal és tartalmakkal valósulhat meg az interkulturális tanulás:

Ezzel a kompetenciával kiegészítve kijelenthetjük, hogy az idegennyelv-oktatásnak nemcsak azért kell fontos szerepet játszania a közoktatásban, mert a szülők ezt igénylik, hanem azért is, mert segítségével a tanulók képességeinek fejlesztése a nyelvtanulás során igen sokoldalúan lehetséges.

JEGYZETEK

¹ Horváth Antal/Jilly Viktor/Szálkáné Gyapay Márta: *Élő idegen nyelv*. Korona: Budapest, 1996. p. 14.

² Volkmann, Laurenz: Aspekte und Dimensionen interkultureller Kompetenz. in: L. Volkmann és társai. (szerk.). *Interkulturelle Kompetenz*. Narr: Tübingen, 2002, pp. 11–47.

A Librotrade Kft ajánlata

Oxford University Press

0194316084 Phrasal Verbs – Tanuljuk meg a 100 legfontosabbat	2 167 Ft
0194315851 Oxford Advanced Learners' Dictionary + Genie CD-ROM	6 890 Ft

Libro-Trade Kft

Ádász Edina-Bajczy Tünde-Kerekes Zsolt:

9639328715 Nagy nyelvviszgakönyv – angol alapfok	2 499 Ft
9639328723 Nagy nyelvviszgakönyv – angol középfok	3 199 Ft
Mindkét szinthez hangkazetta / darabonként	874 Ft
9639328545 Maklári Tamás: Német feladatlexikon kezdőknek és haladóknak I-II.	4 300 Ft
9639328634 Grimm-Szóné: Gyakorlókönyv hallás utáni szövegértéshez -német középfok	2 980 Ft

Kfg Kiadó

9632109252 Test Cracker – Gyakorló tesztek az angol középfokú írásbeli nyelvvizsgálóhoz	1 950 Ft
---	----------

B & T Bt.

9630098512 Test Fighter (Tesztkönyv a BME középfokú írásbeli nyelvvizsgálóhoz.)	1 867 Ft
---	----------

Grimm Könyvkiadó

9639087734 Langenscheidt Großwörterbuch DAF (új kiadás)	6 800 Ft
---	----------

A Librotrade által forgalmazott könyvek megvásárolhatók:

Librotrade Kft. 1173 Budapest Pesti út 237.

Tel:254-0-254 Fax: 257-74-72. E-mail: books@librotrade.hu